

Els usos del verb *fer* i la seva traducció a l'alemany

Beatrice Schmid (Basel)

■ 1 Introducció

El tema que he triat per a aquesta contribució té el seu punt de partida en una particularitat del català que m'ha intrigat des que vaig començar a estudiar-lo: l'extraordinària freqüència d'ús que sembla tenir el verb *fer*, en comparació amb els verbs corresponents en altres llengües com *machen, to make, faire, hacer*, etc. Evidentment, és una impressió basada en primer lloc en l'observació contrastiva, en uns usos del verb *fer* que poden resultar curiosos per a no catalanoparlants: per exemple, que els catalans diguin “anem al bar a fer un cafè” quan el que volen fer és beure'l, o el fet que als cinemes catalans cada dia facin pel·lícules... A més, entre els mateixos catalanoparlants és conegut allò de “a Barcelona es fa i a Madrid es dóna”. Fins i tot, sembla que l'ús de *fer* gaudeixi d'una certa fama de catalanitat autèntica, i el seu ús en certs casos es veu com una mena de recepta casolana per evitar castellanismes. De fet, a l'internet, en aquells nombrosos webs amb consells de com parlar i escriure bé en català, sovint trobem aquest tipus de “regles” que diuen que cal emprar *fer* on el castellà utilitza altres verbs genèrics, com a la rúbrica “Qui no sap escriure en català?” del periòdic digital *Emporion* (Bassa, 2010):

Consells

Hem de parlar i escriure amb la sintaxi catalana autèntica, la dels nostres pares i avis:

Els no deien mai: Tinc que fer molta feina	Cal dir: He de fer molta feina.
Tenim que arribar aviat	Cal dir: Hem d'arribar aviat.
La Maria té que venir	Cal dir: La Maria ha de venir

No oblideu que, en general, els castellans donen i nosaltres fem:

En castellà diuen: Le daba un beso	En català: Li feia un petó
Daba mucho miedo	En català: Feia molta por
Vamos a dar una vuelta	En català: Anem a fer un volt
La niña daba lástima	En català: La nena feia llàstima

S'observa fins i tot una propagació de *fer* com a verb de suport; per exemple, és cada cop més freqüent *fer una ullada* enfront de la construcció normativa *donar una ullada*. Aquesta propagació podria ser una ultracorreció, efecte d'aquesta regla de “els castellans donen però els catalans fem”, com opina Salvador Oliva en un debat (digital) sobre la degradació de la llengua als mitjans de comunicació on condemna com a “verins interns” les ultracorrecions dient:

Pel que fa a *fer un cop d'ull* és una altra beneiteria que té l'origen en una falsa regla de mestretites (sisplau, llegiu la frase fent una entonació cursi): *Els castellans “donen”, però els catalans “fem”; ells “dan un beso”, però nosaltres “fem un petó”*. Aquesta regla, que no té res de gramatical, que és típica dels cervells mandrosos i que, a més a més, és falsa, ha tingut més èxit popular que tota l'obra de Fabra. (Oliva, 2014)

Quedaria per investigar si realment és l'efecte d'aquesta regla “dels cervells mandrosos” o si és justament l'efecte de freqüència, i per tant una tendència interna del català, que fa que *fer*, el verb de suport per excel·lència,¹ el més freqüent i genèric, s'estengui encara més a construccions semblants. Però no és el propòsit del present treball.

En aquest estudi em proposo comparar el català *fer* amb l'alemany *machen*² partint de dues hipòtesis:

- el verb *fer* en català té un ús més extensiu que *machen* en alemany;
- l'ús freqüent de *fer* en català és més acceptat que no pas l'ús de *machen* en alemany.

La comparació s'ha fet des de dues perspectives complementàries. Primer donarem una ullada a les respectives entrades dels diccionaris normatius, el *DIEC* per al català i el *Duden* per a l'alemany, per tal de comparar l'extensió semàntica i el camp d'acció que assigna la llengua normativa als dos verbs. Després examinarem com es tradueixen a l'alemany alguns dels usos de *fer* en una obra literària contemporània, la novel·la *Un crim imperfecte* de Teresa Solana.³

1 Cf. Rosselló (2002: 1880): “En català, el protagonisme de *fer*, com a verb merament lleuger o com a verb (lleuger) de suport d'expressions idiomàtiques, és indubtable.”

2 Considerem *machen* com a “traducció per defecte” en el sentit de Ginebra (a propòsit del verb *tenir*): “es parlarà de traducció per defecte (TD) per referir-se al primer equivalent de *tenir* que trobem en els diccionaris [...] i textos didàctics i el primer que ens donaria qualsevol persona que sàpiga anglès si li preguntéssim per la traducció del verb *tenir*” (2008: 55).

3 Agraïixo a Lea Helfenstein la seva ajuda en el buidatge dels textos i la classificació de les dades.

■ 2 El català *fer* i l'alemany *machen* als diccionaris

■ 2.1 Comparació de les entrades als diccionaris normatius

La freqüència d'ús de *fer* és deguda tant a la polisèmia i la vaguetat semàntica com a una extraordinària flexibilitat sintàctica que té aquest verb.⁴ Aquí ens centrarem en els aspectes semàntics i en la perspectiva contrastiva. En primer lloc compararem els significats del català *fer* i l'alemany *machen*, d'acord amb el tractament que reben als diccionaris normatius respectius, el *DIEC* i el *Duden*.

En tots dos diccionaris estem davant d'entrades complexes: l'entrada *fer* del *DIEC* està dividida en 22 accepcions principals amb nombroses subaccepcions,⁵ el *Duden* distingeix 20 accepcions (o 24, si comptem les subaccepcions) per *machen*. La diferent tècnica lexicogràfica aplicada als dos diccionaris, amb una ordenació, agrupació i subdivisió diferents dels significats en les dues entrades en qüestió, fan impossible un parangó directe immediat. A la segona vista, però, descobrim que els dos verbs tenen molt més en comú que aquest primer significat bàsic que fa que a la pregunta “què significa *fer* en alemany?” la resposta intuïtiva o per defecte (cf. nota 2) sigui “*machen*”.

Els dos verbs comparteixen tres significats centrals, que són:

accepcions al <i>DIEC</i>		accepcions al <i>Duden</i>	
1.–5.	donar existència, constituir, formar, crear, produir, preparar	1. a)	herstellen, (an)fertigen, produzieren
6.	realitzar, efectuar, practicar	1. c)	ausführen, durchführen, erledigen
10.–12.	ocasionar, causar	1. b)	verursachen, bewirken, hervorrufen

A l'entorn d'aquest nucli ambdós verbs han desenvolupat, per extensió semàntica o per afebliment semàntic, una multitud de valors secundaris i d'usos fraseològics. La major part dels valors secundaris també presenta un evident paral·lelisme en les dues llengües.

4 Vegeu, per exemple, Ginebra / Montserrat (2009: 268–271).

5 A més a més, *fer* forma part d'una o diverses subentrades en 477 entrades del *DIEC*, des d'*abat*, *acte*, *adéu* fins a *volt*, *volta* i *xixina*.

Pel que fa a les diferències, hi ha accepcions de *fer* que no tenen correspondència amb *machen*; entre aquestes destaquen els usos referits al temps, tant al temps atmosfèric (acc. 7: *Fa vent, pluja, boira. Fa mal temps. Fer una tempesta. Fa bon temps, fa bo. Fer-se fosc. Fer-se de dia*) com al temps cronològic (acc. 17: *Fa quatre anys [...]*).

D'altra banda, hi ha molts valors que, si bé existeixen en els dos verbs, es troben més desenvolupats en *fer* en comparació amb *machen*. És el cas de les accepcions de *fer* que impliquen un canvi, una transformació (acc. 12 del *DIEC*), derivades del significat 'formar', molt productives en català, tant en usos transitius ('causar que esdevingui...') com en usos pronominals (*fer-se* 'esdevenir'). En alemany també existeix aquesta extensió semàntica (acc. 2 del *Duden*), però només en estat embrionari amb *machen* transitiu/causatiu, mentre que la idea de 'fer-se' normalment és expressada amb el verb *werden*.

<p>12 1 tr. [LC] Causar que (algú o alguna cosa) sigui o esdevingui això o allò. <i>Fer forta una lligada. [...]</i> <i>Poca cosa el fa content. Fer algú president. [...]</i></p> <p>12 2 intr. pron. [LC] Esdevenir. <i>Fer-se, algú, capellà. Fer-se, un protestant, catòlic. Fer-se d'una comunitat. Fer-se gran. Fer-se vell. Fer-se fort a negar una cosa.</i></p>	<p>2. a) in einen bestimmten (veränderten) Zustand bringen [...]</p> <p>2. b) in eine bestimmte Stellung, einen bestimmten Status bringen, zu etw. werden lassen [...]</p>
--	--

Entre els valors causatius de *fer* figura també la construcció factitiva amb infinitiu (*fer fer una cosa*), molt corrent en català, amb nombrosos exemples al *DIEC* (acc. 10). Hi ha un cert paral·lelisme amb l'accepció 10 del *Duden*, però en alemany l'expressió factitiva més corrent seria la construcció amb el verb *lassen* (*etwas machen lassen*).

<p>10 tr. [LC] Ocasionar (l'acció expressada per un verb en infinitiu). <i>Fer pintar un moble. Fer fer una cosa. Li vaig fer dir la veritat. Em va fer caure. [...]</i> <i>Feu-li saber la vostra arribada. Em va fer adonar de l'error. [...]</i> <i>El vent fa bellugar les fulles. Aquests records no feien sinó augmentar el seu dolor.</i></p>	<p>10. <in Verbindung mit Inf. + Akk.> <i>bewirken, dass etw. Bestimmtes geschieht; zu etw. veranlassen: ihre Äußerung hat uns lachen gemacht/(seltener) m[achen].</i></p>
---	---

Així mateix, per extensió del significat 'produir', *fer* s'utilitza com a verb de llengua (*verbum dicendi*). Tant *fer* com *machen* poden referir-se a la producció de sons: la màquina *fa* soroll, el rellotge *fa* tic-tac, la vaca *fa* mu, etc. Quant a la veu humana, *machen* resta més a prop d'aquests sons: s'utilitza amb interjeccions i onomatopeies; el català *fer*, en canvi, es refereix també a la producció verbal pròpiament dita: pot tenir com a complement un enunciat (discurs directe) i funcionar com a sinònim de *dir*.⁶

8 1 tr. [LC] DIR ¹ . <i>Llavors ell va fer: «De cap manera!»</i>	15. (ugs.) rufen, ausrufen (bei Interjektionen u. Ä.): »Oh«, machte er.
---	---

En aquest cas observem, a més, que el *Duden*, mitjançant la marca *ugs.* (*umgangssprachlich* 'col·loquial'), assenyala una restricció en el nivell de la llengua. Precisament, les marques referides a l'extensió d'ús constitueixen una altra diferència remarcable entre les dues entrades lexicogràfiques. Al *DIEC* totes les accepcions i subaccepcions registrades tenen la marca *LC* (*lèxic comú*); en canvi, al *Duden* la major part de les 20 accepcions (6–9 i 12–19) presenten una marca amb valoració estilística o restricció d'ús com *umgangssprachlich* ('col·loquial'), *salopp* ('informal, descurat') o *landschaftlich* ('regional'). En el mateix sentit observem una altra tendència a l'entrada *machen* del *Duden* inexistent a l'entrada *fer* del *DIEC*: la d'acompanyar els exemples amb una expressió alternativa, p. ex. sota acc. 1. a):

[...] sie macht (schreibt) Gedichte; ein Foto von jmdm. m. (jmdn. fotografieren); das Essen m. (bereiten); ich habe mir eine Tasse Kaffee gemacht (aufgebrüht, bereitet); sich einen Anzug m. (arbeiten) lassen; [...].

■ 2.2 L'entrada *fer* del *Diccionari català-alemany*

Abans de passar a l'estudi d'una traducció concreta, donem una ullada a l'entrada *fer* del *Diccionari català-alemany* (*DCA*).⁷ El diccionari bilingüe ofereix com a traducció general *machen*, però, com al *Duden*, observem la mateixa tendència a valorar explícitament com a col·loquials les expressions amb *machen* i la preferència per alternatives amb un verb adient més específic, per exemple:

6 Cf. Villalba (2002: 2302).

7 L'entrada *fer* té més de 6 columnes (338 línies); l'entrada *machen* a la part inversa (*DAC*), en canvi, només 29 línies.

[...] | (*Essen*) zubereiten, (*warm*) kochen, *umg* machen | [...] | ~ *mobles* Möbel anfertigen *bzw* herstellen, *umg* machen | ~ *una brusa* e-e Bluse nähen, *umg* machen | ~ *un jersey* e-n Pullover stricken, *umg* machen | [...] ~ *el servei militar* s-n Wehrdienst ableisten, *umg* machen. (*DCA*, s. v. *fer*, cols. 471b–472a)

Pel que fa a *fer* com a verb de llengua, el diccionari bilingüe inclou una traducció amb *machen* només en relació amb la producció de sons, sorolls i onomatopeies; per a la producció verbal pròpiament dita, proposa la traducció mitjançant el verb *sagen*:

[...] | | (*rufen; sagen; lauten*) «ecsl», va ~ ella «äks!», machte sie | «crach», va ~ el vidre «krach», machte die Scheibe | *llavors ell va ~ : ...* da sagte er: ... [...] (*DCA*, s.v. *fer*, col. 473a)

■ 3 La traducció de *fer* a la novel·la *Un crim imperfecte*

■ 3.1 Aspectes generals i quantitius

Com a base per a l'estudi empíric ens centrem en la novel·la *Un crim imperfecte* de Teresa Solana, publicada l'any 2006. La traducció a l'alemany feta per Petra Zickmann va sortir un any després, amb el títol *Mord auf katalanisch. Ein Barcelona-Krimi*.⁸ Es tracta d'una novel·la negra amb un toc humorístic i picaresc. L'obra està escrita en primera persona, en un llenguatge bastant col·loquial, amb molts passatges en forma dialogada.

El verb *fer* apareix 1029 vegades en *Un crim imperfecte*, és a dir, amb una freqüència mitjana de quatre ocurrences per pàgina,⁹ però no hi són rares les acumulacions de formes de *fer* com en els passatges següents:

- (1a) El Borja va insistir a convidar ell i em va proposar que anéssim a *fer un volt* per aclarir-nos una mica. Vam enfilem Rambla amunt *fent* *esses* i, quan érem a tocar de la plaça Catalunya, *em va fer pujar* en un taxi tot dient que volia ensenyar-me una cosa. [50]

8 El llibre va ésser traduït a diverses llengües (castellà, alemany, italià, anglès, francès, romanès); es prestaria, doncs, també a estudis comparatius o contrastius entre més idiomes. Vegeu l'article de Brumme (2011), que analitza les versions alemanya i castellana des del punt de vista de la traducció de l'oralitat.

9 La novel·la té una extensió de 82.400 paraules en total, que corresponen a 255 pàgines (246 pàgines de text) a l'edició que faig servir (Edicions 62 [2006]). Cito aquesta edició, indicant la pàgina entre claudàtors.

(2a) —També hi fan una pel·lícula francesa que ha guanyat no sé quants premis ... —va suggerir la Lola, que de tant en tant li agradava fer-se la intel·lectual.

—Res de drames! —la Montse va sacsejar el cap—. Avui toca pel·lícula d'aventures amb tio bo. I després anirem al Salambó a fer una copa —va anunciar—. No has de sortir, ¿oi? —va fer dirigint-se a mi amb un to que no admetia una negativa a fer de cangur a l'Arnau. [122]

La versió alemanya dels dos fragments és aquesta:

(1b) Borja bestand darauf, die Rechnung zu übernehmen, und schlug vor, einen Spaziergang zu machen, um uns ein wenig auszunüchtern. In Schlangenlinien torkelten wir die Rambles hinauf, und als wir die Plaça Catalunya erreicht hatten, schob er mich in ein Taxi, wobei er nur sagte, er wolle mir etwas zeigen. [56]

(2b) »Da läuft auch noch ein französischer Film, der einen Haufen Preise gewonnen hat ...«, bemerkte Lola, die sich manchmal gern intellektuell gibt.

»Keine Dramen!« Montse schüttelte den Kopf. »Was wir jetzt brauchen, ist ein Abenteuerfilm mit einem hübschen Kerl in der Hauptrolle. Und anschließend trinken wir einen Schluck im *Salambó*«, verkündete sie. »Du mußt doch nicht mehr weg, oder?« Die Frage war an mich gerichtet, und der Ton, in dem sie mich zu Arnaus Babysitter abordnete, gestattete keine Widerrede. [133]

De les vuit expressions amb *fer* únicament *fer un volt* és traduït per una construcció amb el verb *machen* (“einen Spaziergang *machen*”), en tots els altres casos la traductora recorre a altres solucions: “fer una copa” / “einen Schluck trinken”, “hi fan una pel·lícula” / “da läuft ein Film”, “fer pujar” / “schieben”, etc. Encara que la traducció de *fer* mitjançant *machen* en principi és la traducció per defecte, en la pràctica és una solució clarament minoritària, no tan sols en els dos passatges citats sinó en tota la novel·la. Això es dedueix també de la comparació quantitativa: enfront de més de mil ocurrences de *fer* al text català, hem comptat només 223 ocurrences de *machen* en la traducció alemanya, incloent-hi tots els compostos com *nachmachen*, *kehrtmachen*, *kaputtmachen*, *weismachen*, *lockermachen*, *kaltmachen*, *niedermachen*,

ausmachen, aufmachen, zumachen, fertigmachen, etc., així com els usos de *machen* que no corresponen a *fer* en el text original.¹⁰

A les pàgines següents centrarem l'anàlisi en la traducció de dos tipus de construccions: d'una banda, l'ús, prou freqüent, de *fer* amb el significat d'un verb de llengua, és a dir, les construccions on el complement de *fer* és un enunciat en discurs directe; d'altra banda, les construccions amb *fer* + nom (o sintagma nominal), especialment aquelles on *fer* té la funció de verb de suport.

■ 3.2 La traducció de *fer* 'dir'

L'obra conté molts passatges en discurs directe. Hi trobem, doncs, un gran nombre de verbs de llengua que s'utilitzen per introduir, obrir, tancar o modalitzar els parlaments dels personatges. Són especialment freqüents els diàlegs ràpids, amb canvis de torn curts. Aquí abunda l'ús de *fer* alternant amb el verb de llengua prototípic *dir*, ja que aquests dos verbs (generalment en perfecte: *va fer, vam dir, van dir, vaig fer...*) són els més "discrets", semànticament més lleugers i materialment més breus, i per tant els més adients al ritme d'aquesta mena de diàleg.¹¹ De *va fer* amb aquest significat n'he registrat prop de 120 ocurrències.

La possibilitat d'una traducció literal amb *machen* és molt limitada en aquests casos. Recordem que el *Duden* només admet *machen* si el complement és una exclamació i que el diccionari bilingüe proposa una traducció amb *machen* només en relació amb la producció de sorolls i onomatopeies. En efecte, a l'únic cas que he trobat a la novel·la el complement és la interjecció *ah!*:

(3) —Ah...! —*vam fer* tots dos. [26] »Ah ... !« *machten* wir beide. [28]

Amb 52 casos, la traducció més habitual de *fer* en qualitat de *verbum dicendi* és la traducció amb *sagen*, el verb que en alemany és el verb de dicció més genèric. Igual que *fer* (i *dir*) en català, *sagen* és semànticament neutre, sense connotacions. A més, *sagte* és tan breu com *va fer*. Vegeu, per exemple:

10 Per exemple: "per no embolicar més la troca" [8] / "um die Sache nicht noch komplizierter zu *machen*" [8]; "és que al meu germà petit li agrada viure bé" [11] / "mein Bruder *macht* sich nun einmal gern ein schönes Leben" [12].

11 Altres verbs de llengua freqüents en els diàlegs de Solana són *afegir, preguntar* o *assentir*.

- (4) Em sap greu, noi —*va fer* el Borja—, però és que no la puc sofrir. [56] »So leid es mir tut, Kleiner«, *sagte* Borja, »aber ich finde sie nun mal unausstehlich.« [63]
- (5) Doncs si vostè mateix se'n recorda ... —*va fer* el Borja. [167] »Na, wenn Sie selbst sich noch so gut erinnern ... «, *sagte* Borja. [182]
- (6) A més, tots estem en el mateix barco ... —*va fer* el Borja per tranquil·litzar-lo. [198] »Außerdem sitzen wir ja schließlich im selben Boot...«, *sagte* Borja, um ihn zu beschwichtigen. [217]

Malgrat això, sens dubte per tal d'evitar una acumulació de la forma *sagte* en els passatges dialogats,¹² en més de la meitat dels casos la traductora prefereix altres solucions: o bé prescindeix d'un verb de locució explícit o bé es val d'un altre verb, generalment més específic.

Entre les traduccions sense *verbum dicendi* explícit trobem casos d'omissió (7), però també transformacions sintàctiques com als exemples (8) i (9). A l'exemple (8), el verb de llengua com a tal desapareix, però la referència a l'acte de parla és expressada mitjançant el substantiu *Frage*. La traducció de “*va fer* dirigint-se a mi” per “Die *Frage* war an mich gerichtet” implica allora una nominalització sintàctica i una particularització semàntica.

- (7) —¿I què? ¿Ja el tens, el meu regal? —*va fer*. [122] »Und mein Geschenk? Hast du's schon?« [78]
- (8) No has de sortir, ¿oi? —*va fer* dirigint-se a mi amb un to que no admetia una negativa [...] [122] »Du mußt doch nicht mehr weg, oder?« Die Frage war an mich gerichtet, und der Ton [...] gestattete keine Widerrede. [133]
- (9) —¿La Núria? —*va fer estranyat* el nostre client—. No ho crec pas... [221] »Nuria?« Unser Klient war überrascht. »Das glaube ich kaum... « [229]

12 No oblidem que al text català *fer* alterna amb *dir*. La traducció d'ambdós verbs per *sagen* portaria a una repetició exagerada d'aquest verb en alemany. El que diem sobre les estratègies de traducció de *fer* com a verb de llengua val també per a la traducció de *dir*.

Pel que fa a la traducció amb altres verbs, cal esmentar en primer lloc *meinen* (10) i *bemerkén* (11), que en alemany s'utilitzen sovint com a verbs de llengua genèrics. Tanmateix, aquests verbs apareixen molt menys sovint del que es podria esperar.¹³

- (10) —Devia quedar tocada, la Silvia »Und Silvia hat das wohl nie
—*va fer* el Borja. [195] verwunden ... «, *meinte* Borja. [213]
- (11) La mossa en té, de classe —*va fer* »Die Dame hat Klasse, das läßt
el Borja referint-se a la Lídia sich nicht leugnen«, *bemerkte* Borja,
Font [78] womit er Lidia Font meinte. [85]

Generalment la traductora opta per verbs més específics o més expressius, per exemple:

- verbs de pregunta i resposta (*fragen, sich erkundigen, erwidern, entgegen, zurückgeben*);
- verbs d'apertura o d'interrupció de l'acte de parla i altres verbs que fan al·lusió a la situació entre els interlocutors (*sich an jemanden wenden, begrüßen, beginnen, sich vernehmen lassen, einwerfen, ins Wort fallen, sich einmischen*);
- verbs que modalitzen la realització de l'enunciat (*rufen, anblaffen, gurren, quengeln, stammeln*);
- verbs que matisen la intenció o l'actitud de l'emissor (*sich wundern, sich er bieten, sich rechtfertigen, gestehen, raten, beipflichten, nicken, auffordern, beschwichtigen*).

En alguns casos el contingut semàntic d'aquests verbs es dedueix del mateix enunciat. Així, quan aquest conté una salutació, com a l'exemple (12), el verb adient és *begrüßen*; quan es tracta de preguntes (13), el verb de llengua adequat és *fragen*; i si l'enunciat és proferit amb interrupcions (14), pot ser apropiat el verb *stammeln*, sobretot si qui parla està "visiblement trasbalsat".

- (12) —Bona tarda. El senyor Masdéu, »Guten Tag. Herr Masdéu, nehme
suposo —*va fer* molt correcte. ich an?« begrüßte er mich sehr
[19] höflich. [21]

13 He registrat tres traduccions de *fer* amb *meinen* i dues amb *bemerkén*.

- (13) —¿Lluís Font, diu? ¿El polític?
—*va fer* un dels policies tot sorprès. [131] »Luis Font, sagen Sie? Der Politiker?« fragte der eine Polizist verdutzt. [143]
- (14) —Jo... és que avui... la meua mare m'està esperant... —*va fer* visiblement trasbalsat. [229] »Ich ... heute muß ich nämlich ... meine Mutter wartet auf mich ...«, stammelte er sichtlich verstört. [249]

Sovint la particularització semàntica es dedueix —de manera més o menys òbvia— de la situació, com als exemples (15) i (16), o del context, per exemple, de les paraules següents, com en (14), o de la frase precedent, com en (17):

- (15) —No arribis tard, ¿eh? —*va fer* la Montse. [71] »Komm nicht so spät!« rief Montse. [78]
- (16) —Vull la mama...! Vull la mama...! —*va fer* l'Arnau. [129] »Ich will zu meiner Mama ...! Ich will zu meiner Mama ...!« quengelte Arnau. [140]
- (17) El Borja em va tallar en sec, fins i tot alçant la veu.
—Sí, Eduard, ja ho sabem! —*va fer*. [172] Doch Borja fiel mir barsch ins Wort und wurde sogar ein bißchen laut.
»Ja, Eduard, das wissen wir!« blaffte er mich an [188]

En molts altres casos a la llengua d'arribada hi ha una reconstrucció del contingut semàntic, és a dir, el verb alemany tradueix juntament, de forma amalgamada, el verb de llengua i un complement (adverbial, final, predicatiu, etc.), per exemple:

- (18) Vostè —*va fer* dirigint-se al Borja— va tenir molta sort. [168] »[...] Sie«, wandte er sich an Borja, »haben unwahrscheinliches Glück gehabt!« [183]
- (19) Escolti —*va fer* adreçant-se a la dona policia, gairebé amb to de súplica—, jo no tenia ni idea... [172] »Hören Sie«, wandte er sich fast flehend an die Polizistin, »ich konnte ja nicht ahnen ... « [188]

- (20) —Noi, el Lluís Font tenia pressa per parlar amb nosaltres, ja ho saps —*va fer* el Borja per justificar-se [164] »Lluis Font will uns dringend sprechen, Alter, das weißt du doch...«, rechtfertigte sich Borja [179]
- (21) —No pateixi, home —*va fer* el Borja per tranquil·litzar-lo [173] »Keine Angst!« beschwichtigte ihn Borja [189]
- (22) I tu, ¿que me'n portaràs cap? —*va fer* tota melosa [148] »Und du? Du wirst doch nicht mit leeren Händen zurückkommen!« gurrte sie [161]

Als exemples (18) i (19), el verb pronominal alemany *sich wenden* tradueix la combinació de *fer* amb el gerundi *dirigint-se* o *adreçant-se*. Als exemples (20) i (21), els verbs alemanys *sich rechtfertigen* i *beschwichtigen* s'utilitzen com a verb de llengua traduint alhora el significat de l'infinitiu del complement final (*justificar-se*, *tranquil·litzar*),¹⁴ i a l'exemple (22), el verb *gurren* amalgama els significats de *fer* 'dir' i de l'adjectiu predicatiu *melosa*.

En resum, davant de *fer* en qualitat de verb de llengua, prou repetitiu al text català, la traductora opta per l'elisió del verb o per la particularització, és a dir, tradueix *fer* per un verb més precís, adequat al context, o integrant el context en una expressió específica.

■ 3.3 La traducció de nexes *fer* + N

El segon tipus de construccions que hem considerat són els nexes *fer* + nom (o sintagma nominal). Es tracta de construccions especialment interessants des d'una perspectiva bilingüe, atès que representen tota la gamma, des de les combinacions lèxiques més o menys lliures (com *fer una foto* o *fer pipí*) fins a les unitats fraseològiques completament fixades (com ara *fer safareig* o *fer figa*), nexes que mostren diferents graus d'idiomaticitat, alhora que el verb *fer* experimenta diferents graus de desemantització.

La major part d'aquestes combinacions —exceptuant les que es troben en el dos pols oposats— corresponen a les anomenades construccions amb verb de suport (o verb lleuger), i *Funktionsverbgefüge* en alemany. Aquestes unitats verbonominals constitueixen un predicat complex, en el qual el nom o sintagma nominal és el nucli semàntic, *fer* fa de suport sintàctic. Són nexes que permeten, generalment, una interpretació composicional, on el

14 Vegeu, en canvi, l'exemple (6).

significat de *fer*, bé que més o menys afeblit, manté encara uns lligams amb els seus significats lèxics com ‘realitzar’ o ‘practicar’. Parlem, doncs, de combinacions com les que trobem enumerades a la subentrada 6 del DIEC: *Fer compliments. Fer un jurament, una prometença. Fer una pregunta, una resposta. Fer ús d'alguna cosa. Fer una lectura. Fer una passa, un salt, una tombarella. Fer un badall, un esternut, un sanglot, un sospir. Fer un petó, una abraçada, una carícia. Fer un crit, un xiscle, un xiulet*, etc.

Així mateix, el *Duden* duu un bon nombre d'exemples de *Funktionsverbgefüge* amb *machen*. Tal com ja hem vist abans (*supra*, 2.1.), acostuma a proposar alternatives de *machen*, que consisteixen o bé en la seva substitució per un altre verb funcional o bé en el reemplaçament de tot el nexce per un verb ple, normalment derivat del substantiu. Així a la subentrada 1. c), amb el significat ‘ausführen, durchführen’ i la indicació “verblasst” (‘diluint’) trobem, per exemple: *das Abitur m. (ablegen); einen Spaziergang m. (spazieren gehen); eine Reise m. (verreisen); ein Spiel m. (spielen); eine Beobachtung m. (etw. beobachten); Sport m. (treiben)*, etc.¹⁵

També en català en molts casos hi ha un verb ple amb significat molt similar a la construcció verbonominal: *fer un jurament – jurar, fer una pregunta – preguntar, fer una caminada – caminar, fer un sospir – sospirar, fer un xiscle – xisclear*, etc. En canvi, la possibilitat de substituir el verb *fer* per un altre verb de suport (p. ex. *fer/practicar esport, fer/cometre un error*) sembla ésser més reduïda en català que en alemany. En tot cas, des d'un punt de vista contrastiu, hi ha divergències entre una llengua i l'altra, divergències de tipus lèxic (és a dir, un altre verb de suport habitual) o divergències de construcció (és a dir, construcció amb verb de suport en una llengua i verb ple en l'altra). No obstant això, Carme Colominas afirma que aquesta mena de divergències, mentre que plantegen problemes per a la traducció automàtica, no suposen dificultats rellevants per a la traducció humana:

Per a un traductor humà resulta obvi que el pes semàntic de la construcció recau en el nom i que, davant d'una divergència lèxica, cal trobar el verb corresponent en l'altra llengua. És més, aquest procés pot ser fins i tot inconscient. (Colominas, 2001: 5)

Les construccions *fer* + N són molt freqüents i molt variades en la novel·la *Un crim imperfecte*. També és molt variada la traducció. Com a mostra de la varietat, poden servir les traduccions de *fer* + *comentari* (*fer un comentari, fer (uns) comentaris, no fer cap comentari*, etc.), on trobem versions concises com

15 Per a un estudi contrastiu sobre el tractament lexicogràfic de les construccions amb verb de suport en alemany i en català vegeu Castell (2011).

l'original –encara que defugint el verb *machen*–, i versions molt més expressives o més detallades que l'original (23, 25, 26).

(23) De vegades, em limito a fer un comentari innocent [55]	Manchmal sage ich auch direkt so etwas wie »dieses rote (oder grüne) Kleid, das du anhast, ist wunderschön!« [62]
(24) [...] va semblar que la reconeixia de seguida, però no va fer cap comentari. [93]	[...] schien Lluís Font sofort zu wissen, um wen es sich handelte, sagte jedoch nichts dazu. [102]
(25) [...] just ara has hagut de fer-li aquest comentari tan poca-solta...! [119]	[...] dann kommst du mit so einem bescheuerten Spruch ... !« [129]
(26) Però no vaig gosar explicar-li el comentari que havia fet a la Montse. [148]	Jedoch wagte ich nicht, ihm die sicherlich etwas ungeschickte Bemerkung zu beichten, die ich Montse gegenüber losgelassen hatte. [162]
(27) Em vaig estalviar de fer cap comentari i vam anar al bar de la cantonada. [206]	Ich ersparte mir jeden weiteren Kommentar, und wir gingen in die Bar an der Ecke. [225]
(28) La Montse va arrufar el nas però no va fer cap comentari. [209]	Montse rümpfte die Nase, sagte aber nichts. [228]
(29) davant d'algunes sòcies, la Lídia va fer uns quants comentaris bastant impertinents [...] [220]	Lidia hatte in Gegenwart einiger anderer Clubmitglieder ein paar sehr anzügliche Kommentare [...] geäußert [240]
(30) Sense fer cap comentari, va entrar a l'habitació [...] [232]	Ohne ein weiteres Wort verschwand er in einem Zimmer [...] [253]

En general, sobretot segons el grau d'idiomaticitat, hem registrat en la novel·la estudiada (a) traduccions que conserven l'estructura verbonominal (amb *machen* o amb un altre *Funktionsverb*), (b) traduccions amb una solució monolexemàtica (verb ple o substantiu) i (c) traduccions que impliquen

canvis que afecten més components de la frase, o tota l'oració. A continuació presentarem alguns exemples de cada tipus de traducció.

a) La traducció literal amb *machen* la trobem, a més d'algunes combinacions lliures com “fer un curset d'anglès” o “fer ioga” (“einen Englischkurs machen”, “Yoga machen”), i en construccions on les dues llengües coincideixen en la selecció del verb de suport, com ara:

fer pipí	Pipi machen
fer un volt	einen Spaziergang / einen Ausflug machen
fer impressió	Eindruck machen
fer la revolució	Revolution machen
fer una becaineta	ein Nickerchen machen

La traducció amb un altre verb, tot mantenint l'estructura verbonominal, és la solució més utilitzada a l'hora de traduir les construccions *fer* + substantiu. Alguns dels nombrosos exemples són:

fer companyia	Gesellschaft leisten
fer donatius	Spenden zukommen lassen
fer la bossa	den Koffer packen
fer confiança	Vertrauen entgegenbringen
fer balanç	eine Zwischenbilanz ziehen
fer esport	Sport treiben

Sovint la traductora prefereix un altre verb, més específic, també quan en alemany la construcció amb *machen* seria possible (o fins i tot habitual a la llengua col·loquial):

fer cafè	Kaffee kochen
fer disbarats	Unfug anstellen
fer encàrrecs	Besorgungen übernehmen
fer les compres	die Einkäufe erledigen
fer uns comentaris	Kommentare äußern ¹⁶
fer una còpia	eine Kopie anfertigen
fer una ganyota	eine Grimasse ziehen

De fet, en alguns casos, en una mateixa expressió, *fer* és traduït una vegada amb *machen* i una altra amb un verb més específic:

16 Vegeu l'exemple (29).

fer un escorcoll	– eine Durchsuchung machen – eine Hausdurchsuchung vornehmen – eine Durchsuchung durchführen – eine Hausdurchsuchung durchführen
fer trucades	– Anrufe machen – Anrufe tätigen – Telefonate erledigen
fer una becaineta	– ein Nickerchen machen – ein Verdauungsschläfchen halten

b) Entre les versions monolexemàtiques de *fer* + N, la solució més emprada és la traducció mitjançant un verb semànticament ple, que reuneix en si el contingut semàntic del nom amb la informació morfosintàctica de *fer*.

Uns quants exemples:

fer olor	riechen / duften / stinken
fer classes	unterrichten
fer esment	erwähnen
fer saltironets	herumhüpfen
fer comprovacions	überprüfen
fer reformes	umgestalten
fer referència a	anspielen auf

D'altra banda, ja que des d'un punt de vista semàntic el component més important de la construcció és el substantiu, no és rar que la traductora opti per una expressió nominal, prescindint del verb funcional, com en aquests casos:

(31) <i>Ha fet una bona inversió.</i> [155]	Eine gute <i>Investition!</i> [170]
(32) Ella creu que m'ocupo de <i>fer informes</i> financers per a grans empreses [38]	Sie glaubt, ich beschäftige mich mit <i>Finanzberichten</i> für große Firmen [43]
(33) [...] es gastava fortunes <i>fer turisme</i> d'aventura a països exòtics [76]	[...] gab sie ein Vermögen für <i>Abenteuerreisen</i> in exotische Länder aus [83]
(34) això de <i>fer deduccions</i> al Borja se li començava a donar força bé [179]	Borjas <i>Schlussfolgerungen</i> wurden immer besser [195]

Per raons sintàctiques aquesta possibilitat s'ofereix sobretot amb les formes no flexives de *fer*, l'infinitiu (32 i 34) o el gerundi (33), que no aporten informacions de temps, mode o persona¹⁷: En aquests casos no tan sols es perd el caràcter verbal de l'expressió –la diferència és ben visible a l'exemple (34)– sinó també el significat lèxic de *fer*, que encara que sigui “lleuger”, no és inexistent. Així, a l'exemple (32), on *fer* indica que l'ocupació del subjecte consisteix a *fer* (“crear”) els informes, la versió alemanya és ambigua: no puntualitza si escriu els informes, o si els llegeix, els copia, els difon, etc.

c) Sovint la traducció s'allunya encara més de l'estructura de l'original. Per exemple, les locucions com *fer l'efecte*, *fer gràcia*, *fer il·lusió* i semblants, on *fer* presenta un significat de ‘causar’ o ‘produir’ afeblit, i que tenen subjecte inespecífic o inanimat en català, solen aparèixer “personalitzades” en alemany, és a dir, el complement indirecte de persona es converteix en subjecte de l'expressió alemanya, p. ex.: «*li* fa il·lusió» [125] / «*sie* freut sich» [138]. En aquest sentit el DCA proposa les traduccions següents: *em fa l'efecte que...* / *ich habe den Eindruck, dass...* (s.v. *efecte*); *em faria molta gràcia d'anar-hi* / *ich würde sehr gerne hingehen* (s.v. *gràcia*); *no et fa il·lusió?* / *freust du dich nicht darauf bzw. darüber?* (s.v. *il·lusió*). No manquen mostres d'aquesta tendència a la versió alemanya de la novel·la *Un crim imperfecte*, especialment a la traducció de l'expressió *em fa l'efecte*:

em fa l'efecte [37, 45, 61, 63]	ich habe den Eindruck [41, 51]
	ich glaube [67]
	ich könnte mir vorstellen [70]

Finalment, si la combinació *fer* + N presenta un grau molt alt d'idiomaticitat i la lectura composicional resulta impossible (exemples 35–40), la traductora ha de reconstruir en alemany el contingut de l'expressió catalana. Si escau, fa servir una fraseologia que expressi la mateixa idea, com per exemple la de ‘deixar passar (aparentant no veure-ho)’ en (37) o la d’afalagar’ en (38).

(35) A la Lola el Borja li *feia patxoca* [56] Borja *hatte* es Lola *angetan* [63]

(36) Potser jo hauré de *fer cap* a la seu del partit un parell de vegades [92] Möglicherweise muß ich ab und zu in die Parteizentrale [101]

17 Vegeu, a més, els exemples (27) i (30).

- (37) [...] haver de *fer els ulls grossos* [146] [...] *beide Augen zudrücken* zu müssen [160]
- (38) Però el Lluís Font no estava perquè li *fessin la rosca* [174] Doch Lluís Font war nicht in der Stimmung, *sich um den Bart geben zu lassen* [190]
- (39) —[...]¿eh? —va dir convidant-nos a *fer safareig* [196] »[...] stimmt's?« fragte sie in der Hoffnung, wir würden ein wenig *aus dem Nähkästchen plaudern* [213]
- (40) A mi les cames em *feien figa* [231] Mir *schlotterten die Knie* [252]

En resum: davant d'un nexa *fer* + N, les solucions més freqüents són la traducció de *fer* per un verb de suport més específic i la traducció de la construcció verbonominal per un verb semànticament ple. Aquestes solucions corresponen als dos tipus d'alternatives que el *Duden* proposa per tal d'evitar el verb *machen*. Com més conserva *fer* el seu significat lèxic, encara que afeblit, més probable és una traducció que conserva l'estructura V + N; en canvi, com més idiomàtica és la construcció, més probable és un canvi sintàctic o una reconstrucció en la llengua d'arribada.

■ 4 Conclusions

La comparació de les entrades dels verbs *fer* i *machen* als diccionaris normatius respectius i el diccionari bilingüe, així com l'estudi contrastiu de dos usos freqüents de *fer* a la novel·la *Un crim imperfecte* i la seva traducció a l'alemany permeten treure les conclusions següents:

- Des d'un punt de vista semàntic els dos verbs comparteixen, a més dels significats centrals, moltes accepcions secundàries.
- Tots dos verbs funcionen com a verb de suport / *Funktionsverb*.
- En comparació amb *machen*, el català *fer* ha desenvolupat més determinades accepcions perifèriques.
- En comparació amb *fer*, l'alemany *machen* és considerat més col·loquial o propi d'un estil no elaborat, i té més "rivals".
- En la novel·la estudiada, *fer* és molt més freqüent que *machen*; la traductora recorre a diverses estratègies per tal d'evitar la traducció per *machen*.
- La diferència quantitativa entre *fer* en *Un crim imperfecte* i *machen* en *Mord auf katalanisch* és coherent amb les entrades lexicogràfiques.

En conclusió, la confrontació lexicogràfica i la comparació textual confirmen les hipòtesis inicials: *fer* té un ús més extensiu que *machen* i l'ús freqüent de *fer* en català és més acceptat que no pas l'ús de *machen* en alemany. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Bassa, Jaume (2010): “Qui no sap escriure en català?”, *Emporion* 48, <<http://www.emporion.org/index.php/component/k2/item/695-qui-no-sap-escriure-en-catala?-5>> [13.08.2014].
- Brumme, Jenny (2011): “La traducció del llenguatge parlat. La ficció de l'oralitat, entre la norma prescriptiva i les normes d'ús”, dins: Creus, Imma / Puig, Maite / Veny, Joan R. (eds.): *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Universitat de Lleida, 7–11 de setembre de 2009*, Volum III: *La llengua dels escriptors*, Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 252–264.
- Castell, Andreu (2011): “El tractament de les construccions amb verb suport en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany i el català”, *Zeitschrift für Katalanistik* 24, 73–88.
- Colominas Ventura, Carme (2001): *La representació semàntica de les construccions de suport des d'una perspectiva multilingüal*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Traducció i Interpretació [tesi doctoral].
- DAC = Battle, Lluís C. et al. (2006): *Diccionari Alemany-Català*, 3a ed., Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- DCA = Battle, Lluís C. et al. (2005): *Diccionari Català-Alemany*, 2a ed., Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- DIEC = Institut d'Estudis Catalans (ed.): *Diccionari de la llengua catalana*, 2a edició, en línia, <<http://dlc.iec.cat/index.html>>.
- Duden = *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*, 6. Aufl., Mannheim, 2006 [CD-ROM].
- Ginebra, Jordi (2008): “Els verbs de suport en català i en anglès. Estudi contrastiu a partir d'un petit corpus paral·lel”, *Els Marges* 85, 53–72.
- / Montserrat, Anna (2009): *Diccionari d'ús dels verbs catalans*, Barcelona: Educaula.
- Oliva, Salvador (2014): “Jo acuso!”, *Nívol: el digital de cultura* (27.05.2014), <<http://www.nuvol.com/opinio/jo-acuso/>> [10.09.2014].

- Rosselló, Joana (2002): “El SV, I: Verb i arguments verbals”, dins Solà / Lloret / Mascaró / Pérez Saldanya (dirs.), 1853–1949.
- Solà, Joan / Lloret, Maria-Rosa / Mascaró, Joan / Pérez Saldanya, Manuel (dirs.) (2002): *Gramàtica del Català Contemporani*, Barcelona: Empúries.
- Solana, Teresa (2006): *Un crim imperfecte*, Barcelona: Edicions 62.
- (2007): *Mord auf katalanisch. Ein Barcelona-Krimi*. Aus dem Katalanischen von Petra Zickmann, München/Zürich: Piper.
- Villalba, Xavier (2002): “La subordinació”, dins Solà / Lloret / Mascaró / Pérez Saldanya (dirs.), 2247–2319.

- Beatrice Schmid, Universität Basel, Seminar für Iberoromanistik, Maiengasse 51, CH-4056 Basel, <Beatrice.Schmid@unibas.ch>.

Zusammenfassung: Ausgangspunkt dieses Beitrages ist die Beobachtung, dass offenbar das katalanische *fer* eine extensivere Anwendung kennt als das deutsche *machen*, und dass der häufige Gebrauch von *fer* im Vergleich zu *machen* in der Standardsprache besser akzeptiert wird. Die Überprüfung dieser Annahme erfolgt in zwei Schritten. Zunächst werden die Einträge *fer* und *machen* in den normativen Wörterbüchern (*Duden* und *DIEC*) miteinander verglichen. Danach wird untersucht wie *fer* in einem literarischen Text, nämlich dem Roman *Un crim imperfecte* von Teresa Solana, ins Deutsche übersetzt wird. Die Analyse konzentriert sich auf zwei Aspekte, nämlich *fer* als *verbum dicendi*, also eine Bedeutung, die das deutsche *machen* kaum kennt, sowie *fer* als Funktionsverb, eine Funktion, die beide Verben erfüllen. Die Untersuchung zeigt, dass die Befunde aus der Lexikographie und aus der Übersetzung miteinander übereinstimmen und dass sich die eingangs genannte Hypothese bestätigt. ■

Summary: The starting point of this contribution is that the Catalan verb *fer* appears to have a wider range of meaning than the German equivalent *machen*. In addition, frequent use of *fer* in the standard language seems to be more accepted than a repeated use of *machen* in German. I explore this hypothesis in two steps. First, I compare the entries for *fer* and *machen* in the standard dictionaries (*Duden* and *DIEC*). I then analyse the way that *fer* is translated into German in the novel *Un crim imperfecte* by Teresa Solana. The analysis of this literary text focuses on two aspects; firstly, *fer* as a *verbum dicendi*, a meaning which the German *machen* rarely has, and also *fer* as a light verb, a function shared with *machen*. The analysis demonstrates that the lexicographic data agree with the findings from the translation analysis thereby confirming the hypothesis. [Keywords: phraseology, light verb, *verbum dicendi*, Catalan, German, translation] ■